

Onderwerp Impact corona op onze economie
Steller Frans de Lorme van Rossem

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon 050-367 82 55
Datum 18-11-2020

Bijlage(n) geen

Kenmerk

Geachte heer, mevrouw,

Met deze brief nemen we u mee in welke effecten van de coronapandemie op onze economie zijn waar te nemen, wat we daarmee doen en hoe we vooruitkijken. Op 21 oktober informeerden we uw raad al over de ontwikkelingen binnen de (regionale) arbeidsmarkt naar aanleiding van de coronacrisis¹. De evaluatie van de Economische Agenda wordt gelijktijdig met deze brief separaat aan uw raad aangeboden. De actualisatie van het Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie volgt in december. We willen u overkoepelend meenemen in de ontwikkelingen die we zien, juist omdat de effecten van de coronapandemie niet eenduidig zijn en het anticiperen daarop meerdere programma's en beleidsterreinen van de gemeente beslaat. Onze doelstelling is om gaandeweg een steeds beter perspectief en toekomst te kunnen schetsen. Naast voorgenoemde stukken zullen wij u voor de zomer van 2021 met een vervolg op deze brief verder informeren.

Onzekere ontwikkelingen

Op dit moment overzien we nog niet de uiteindelijke impact op onze economie. Het effect op onze economie is afhankelijk van de duur van de pandemie en de mate waarin er maatregelen moeten worden getroffen om de verspreiding van het virus in te dammen. De landelijke steunpakketten hebben vermoedelijk een dempend effect op de diepte van een economische recessie. Afhankelijk van de duur van de pandemie en de beschikbaarheid van die steun worden faillissementen voorkomen of uitgesteld. Ook de mate waarin de 'coronamaatregelen' invloed hebben op de verschillende branches verschilt sterk. Voor we ingaan op de effecten die we reeds nu kunnen waarnemen, beschrijven we de economische situatie van voor de corona-uitbraak.

¹ Brief 21-10-2020 'Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt n.a.v. de coronacrisis en de keuzes in het arbeidsmarktbeleid en Werkprogramma 2020-2022', kenmerk: 481869-2020

Economische situatie begin 2020

De periode die voorafging aan de corona-uitbraak stond in Groningen in het teken van forse economische groei. Door de sneller dan voorziene werkgelegenheids groei waren we goed op koers richting de doelstelling van 5000 extra banen voor 2022.

De groei was zo fors, dat de beschikbaarheid van bedrijfsruimte en kantoorruimten onder druk kwam te staan. De leegstand in commercieel vastgoed daalde op de meeste plekken tot ver onder het frictieniveau. Maar te snelle groei is ook niet goed. Dit levert oververhitte omstandigheden op bijvoorbeeld de markt voor commercieel vastgoed op. In die zin is een tijdelijke verkoeling van de markt goed voor de balans. We zien liever een robuuste groei van de economie die structureel bijdraagt aan de werkgelegenheid. We zien dat sommige bedrijven hun investeringen nu uit- of afstellen vanwege corona. Aan de andere kant kijken projectontwikkelaars met een lange termijn horizon van pakweg 30 jaar naar investeringen en zijn ze nog steeds bereid nieuwe kantoren te realiseren. Ook de verkoop van bedrijfspakketten gaat goed door.

In ons economisch beleid hebben we de afgelopen jaren vol ingezet op het faciliteren van deze groei. De Economische Agenda 2020-2022 faciliteert het bedrijfsleven daarin. Met het Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie bieden we in letterlijke zin ruimte aan die groei. Naast beleid gericht op kantoren, bedrijventerreinen, detailhandel en horeca werken we aan een integrale verstedelijkingsagenda waarin we afspraken maken voor versnelling van de groei van wonen, werken en bereikbaarheid. Hierbij willen we voorkomen dat wonen het werken de stad uit drukt. Dat doen we door onze ontwikkelzones Suikerzijde en Stadshavens in te richten als gemengde gebieden, waar we ruimte bieden aan wonen én werken. Daarbij hoort ook een verplaatsingsstrategie van bestaande bedrijvigheid, waarbij ruimte is voor het verplaatsen van bepaalde bedrijvigheid om daarmee nieuwe ontwikkeling mogelijk te maken. We zien de druk op onze werklocaties momenteel toenemen, de gronduitgifte gaat harder dan voorzien. Onze werklocaties dreigen binnen afzienbare tijd vol te lopen en daarom zullen we u in 2021 voorstellen doen voor het ontwikkelen van een nieuwe werklocatie aan de oostzijde van de stad. Het is daarnaast van belang te blijven investeren in de kwaliteit en het toekomstperspectief van onze bestaande werklocaties.

Invloed corona op gemeentelijke economie

De mate waarin de verschillende branches last hebben van de coronacrisis verschilt sterk. Zo vielen sectoren als de horeca en evenementen in het voorjaar goeddeels stil en is de detailhandel in de binnenstad zwaar geraakt. Aan de andere kant bleven andere sectoren het juist goed doen en draaiden deze (al dan niet aangepast) door. We hebben u eerder geïnformeerd over de ontwikkelingen van corona op de werkgelegenheid en de mate waarin de steunpakketten van het Rijk (TOZO-regeling) worden ingezet. We zetten een aantal andere ontwikkelingen in relatie tot onze economie op een rij.

In onze binnenstad was het winkellandschap al aan het veranderen, en nam de druk op de openbare ruimte het afgelopen jaar al toe. We zagen een verschuiving plaatsvinden

van winkel naar online, en zagen de binnenstad veranderen van plek om te winkelen naar een verblijfs- en ontmoetingsplek. Corona versnelt –net als in andere sectoren– deze bestaande trends. Juist de winkels gericht op recreatief winkelen zijn hard getroffen en lijden onder de toename van internetaankopen. Onderzoeksbureau Locatus verwacht dat de impact van corona op het centrum van Groningen zeer zwaar zal zijn (-22,8 procent omzet). Groningen staat hierin overigens niet alleen: dat geldt voor de meeste grotere binnensteden in Nederland.

Bureau BJO verwacht dat door corona het aantal bedrijfsbeëindigingen en faillissementen in de detailhandel en horeca zal toenemen, met leegstand tot gevolg. Dit is echter –door de steunmaatregelen van het Kabinet– nog niet zichtbaar in de cijfers. Afhankelijk van de duur van de tweede golf valt de klap mee of komt deze later. Vanuit een brede aanpak voor de binnenstad willen we anticiperen op mogelijke leegstand en een veranderend aanbod van detailhandel en (dag)horeca. Deze aanpak richt zich op de vraag hoe we de binnenstad veilig, aantrekkelijk en toekomstbestendig kunnen maken en houden vanuit de ambitie om de openbare ruimte te herwinnen en de mix van functies te versterken.

Lokale centra en centra op wijk- en buurtniveau bleven (ondanks/dankzij) corona goed functioneren. Deze centra voorzien immers primair in de dagelijkse boodschappen – een behoefte die ook in de huidige tijd sterk aanwezig blijft en juist is gestegen door het sluiten van de horeca. Supermarkten hebben hun omzet alleen maar zien stijgen.

Ook bepaalde non-food winkels doen het goed. We hebben het dan over winkels in doe-het-zelf, woninginrichting en tuin. Men werkt immers veel thuis, brengt meer tijd thuis door en investeert meer in en om de eigen woning. Binnen deze branches zijn formules nog sterk gericht op uitbreiding en op zoek naar goede regionale locaties. Onze PDV-locaties Sontplein en Hoendiep/Peizerweg laten deze ontwikkeling ook zien. Bureau BJO stelt dat deze belangrijkste perifere winkelgebieden in Groningen alle voldoende toekomstperspectief hebben. Met name het Sontplein is vanwege de aanwezigheid van grote trekkers, de gunstige ligging en bereikbaarheid en omvang in keuzemogelijkheden zeer sterk. We zijn we blij met de nieuwe initiatieven in het gebied als Goossens Wonen, Toychamp en Jysk. Ook nieuwe initiatieven die passen binnen het Masterplan zullen we positief behandelen. We blijven uitvoering geven aan het Masterplan, met de Europawegzone en een goede verkeersstructuur en veilige en prettige openbare ruimte. Dit laatste onderdeel werken we nu uit in concrete herinrichtingsmaatregelen.

Onze horeca is en wordt zwaar getroffen. Vanaf juni konden sommige ondernemers het seizoen nog enigszins redden door onder andere ruimere terrasregelingen. Maar inmiddels is de horeca wederom gedwongen sluiten. De horeca speelt hier zelf op in door meer afhaal te verzorgen, maar dit is lang niet altijd haalbaar, en dekt ook vaak de kosten niet. Zoals eerder benoemd houden we rekening met een toenemend aantal bedrijfsbeëindigingen en faillissementen. De horecasector heeft in het verleden

getoond zeer veerkrachtig te zijn. Na eerdere crises hebben we gezien dat de horeca weer overeind krabbelde en soms zelfs versneld doorgroeide.

Ook bestedingen in de vrijtijdseconomie staan onder druk. Dit is het zakelijke segment dat zich richt op recreatie, amusement, sport, reizen en aan toerisme gerelateerde activiteiten. De effecten van corona op de hotelmarkt zijn moeilijk te voorspellen, al houden we hier op basis van recent onderzoek van bureau BJO rekening met groei op de lange termijn. Ook onze bovenregionale maatschappelijk-economische voorzieningen hebben het door de coronamaatregelen moeilijk. We hebben het dan onder andere over bioscopen, theaters, recreatiegebied Kardinge, Holland Casino, muziekcentrum De Oosterpoort en Martiniplaza.

Het afgelopen jaar zagen we grote verschillen tussen onze kantoorlocaties: op sommige locaties is de leegstand toegenomen, zoals op het Martini Trade Park en Kranenburg. Daarentegen zakte het leegstandspercentage in de binnenstad, Corpus den Hoorn en Stationsgebied tot onder de 2 procent, ver onder een gezonde frictieleegstand. Juist omdat we de afgelopen jaren structureel kantoren hebben getransformeerd naar woningen neemt deze druk toe, en bieden we ook ruimte aan nieuwe kantoren. Dit doen we op het Europapark, en ook Stationsgebied-Zuid. De coronapandemie is mogelijk een 'game changer' voor de kantorenmarkt. Kantoren veranderen van een werkplek naar een inspirerende plek die ontmoeting, creativiteit en innovatie bevordert. Voor toevoeging van kleinere en flexibele concepten is marktruimte. Meer kortlopende contracten, flexibiliteit in vierkante meters en 'full service'-concepten worden de norm.

Er dreigt een structureel tekort aan bedrijfsruimten. We zien al jaren een afname van de hoeveelheid beschikbare bedrijfsruimte in Groningen, mede door de toenemende woningbouwontwikkelingen in de richting van bestaande werklocaties. Per 2020 is de leegstand tot (ver) onder de frictieleegstand gedaald. Ook de nieuwbouwvraag lijkt door te zetten: weliswaar heeft corona geleid tot het afzeggen van een aantal reserveringen, hier zijn ook weer nieuwe reserveringen voor in de plaats gekomen, en er is dit jaar ruim meer grond verkocht dan voorzien. Behalve het doorontwikkelen van bestaande werklocaties en bieden van een economisch perspectief, gaan we onderzoeken hoe we een nieuwe werklocatie kunnen ontwikkelen. Hierbij laten we sterk meewegen welke bedrijvigheid qua werkgelegenheid de meeste meerwaarde heeft voor de gemeente en op welke plek.

Wat doet corona met de gemeentelijke manier van handelen?

In deze paragraaf gaan we in op onze inzet voor het bedrijfsleven het komende half jaar. We gaan achtereenvolgens in op de volgende onderwerpen:

1. Uitgangspunten lokale maatregelen
2. Ondernemers faciliteren in het hier-en-nu
3. Ook focus op langere termijn
4. Flexibel en wendbaar meebewegen

Ad 1. Uitgangspunten lokale maatregelen

Maatregelen van het kabinet of de veiligheidsregio's die het openbare leven beperken worden afhankelijk van de besmettingscijfers op- en afgeschaald. In samenwerking met stakeholders, zoals de GCC, KHN en politie anticiperen we hierop, onder andere in de binnenstad. Zo hebben we gewerkt aan maatregelen, monitoring en draaiboeken voor het opschalen van maatregelen. Als basis voor lokale maatregelen volgen we de uitgangspunten van de Veiligheidsregio en hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Afstand houden (gezondheid en voldoende veilige ruimte).
- Ruimte maken (obstakelvrij en spreiding van activiteiten in tijd en plaats).
- Sturen op stromen van mensen en verkeer (verplaatsen gaat voor verblijven).
- Samen mogelijk maken (samenwerken en kansen benutten gaat voor regels en handhaven).
- Snel, slim en duidelijk maatregelen nemen (niet herinrichten maar beschikbare ruimte anders verdelen).

Een voorbeeld van deze werkwijze is de manier waarop we deze zomer de toegang tot de winkelgebieden in de binnenstad hebben gereguleerd met loopstromen en fietsroutes en het terugdringen van obstakels (geparkeerde fietsen, uitstallingen).

Ad 2. Ondernemers faciliteren in het hier-en-nu

Specifiek voor het bedrijfsleven hebben we ons ingezet om ondernemers zo goed mogelijk te faciliteren. Deze inzet zetten we onverminderd voort. Vanzelfsprekend continueren we het 'anderhalve meterloket' voor ondernemers. Momenteel krijgen we allerlei vragen van ondernemers die nieuwe ideeën hebben en deze willen toepassen binnen hun huidige vergunningen. Wij willen hieraan graag medewerking verlenen en spreken principes af waarbinnen we kunnen meewerken.

Terrassen hebben extra ruimte gekregen in de openbare ruimte door bijvoorbeeld de Vismarkt vrij te geven voor een terras. Ook hebben horecabedrijven met meerdere zalen toestemming gekregen per zaal dertig personen te ontvangen mits voldaan wordt aan bepaalde voorwaarden zoals aparte ruimtes en de 1,5 meter regel. Ook in financieel opzicht hebben we ondersteuning geboden door tien lokale maatregelen waaronder de gedeeltelijke kwijtschelding van precario en hebben we maatwerk geboden door uitstel van betaling voor huurovereenkomsten. Er is een tijdelijk budget beschikbaar om nieuwe verdienmodellen, initiatieven en noodmaatregelen mogelijk te maken. Ook hebben we samen met de ondernemers van bijvoorbeeld de Herestraat en Westershaven maatregelen genomen om de loopstromen te reguleren (loopstroken en stewards). Om het risico van te veel drukte te voorkomen, is er een sobere winterprogrammering in voorbereiding. Er komt wel sfeerverlichting maar geen evenement. Winter Welvaart zal een virtuele uitwerking krijgen. We blijven in gesprek met het bedrijfsleven over dergelijke maatregelen.

Ad 3. Ook focus op langere termijn

Zoals aan het begin van deze brief aangekondigd kijken we ook vooruit. Juist omdat de effecten van de pandemie op onze gemeentelijke economie niet eenduidig zijn, is

bestendig economisch beleid belangrijk. Het structureel versterken van ons economische profiel vraagt immers ook om langjarige inzet en een focus op de langere termijn. Daarom staat er het komende half jaar ook nieuw beleid op stapel.

Als input voor de te actualiseren binnenstadsvisie werken we aan een onderzoek naar het toekomstperspectief van de detailhandel, horeca en overnachtingenmarkt. Maar let op: de nieuwe ontwikkelstrategieën maken we tegen de achtergrond van de gevolgen van de coronacrisis. Dat betekent dat we de komende periode een proces inrichten terwijl we alle effecten van corona nog niet altijd even goed kennen. Daarom richten we ons voor de detailhandel en de horeca ook niet per se op een nieuwe visie. Het resultaat kan ook heel goed een aanvalsplan/actieplan zijn. We werken dit de komende periode uit met onze ondernemers(verenigingen) en met uw raad. Doel is om in het tweede kwartaal van 2021 tevens een geactualiseerde binnenstadsvisie door uw raad te laten vaststellen als kader voor de volgende jaren.

De Economische Agenda 2020-2022 'Your business your future' werkt met een flexibele agenda, en springt daardoor in op wat er op dat moment speelt. In de brief over de tussenevaluatie van de Economische Agenda die separaat aan uw raad wordt aangeboden, komen we hierop terug.

Naast de processen gericht op de totstandkoming van nieuw beleid, werken we het komende half jaar eveneens aan de strategie voor onze werklocaties en economische centra. Wel zullen we hierin moeten kiezen: welke gebieden zijn toekomstbestendig maar hebben wel investeringen nodig? Daarbij zijn locaties als Martini Trade Park, Corpus den Hoorn en Hoendiep in beeld. De vraag is ook waar we ruimte zien om andere functies te huisvesten. Om bedrijvigheid te faciliteren die niet op reguliere MKB-bedrijventerreinen past, werken we aan de doorontwikkeling van Roodehaan en Westpoort. We zien de druk op onze werklocaties momenteel toenemen, de gronduitgifte gaat harder dan voorzien. Onze werklocaties dreigen binnen afzienbare tijd vol te lopen en daarom zullen we u in 2021 voorstellen doen voor het ontwikkelen van een nieuwe werklocatie aan de oostzijde van de stad.

We zien dat de incidentele middelen voor het programma Ruimtelijke Economie na 2022 aflopen. Deze middelen worden ingezet voor de voorbereiding en uitvoering van investeringsprojecten zoals grondonderzoek, stedenbouwkundige verkenning, milieueffectrapportage etc., maar deze middelen leiden ook tot fysieke investeringen in onze werklocaties en economische centra. Gezien bovenstaande opgaven zien we noodzaak om verder te werken aan onze ruimtelijk-economische inzet, ook na 2022. We komen hierop terug in ons Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie, dat in december 2020 aan u aangeboden zal worden.

Ad 4. Flexibel en wendbaar meebewegen

Juist in deze onzekere tijd willen we verschillende scenario's voor onze inzet uitwerken. Hiervoor maken we onder andere gebruik van de corona-scenariostudie die bureau Jester heeft opgesteld voor de Regio Groningen-Assen. Dit biedt ons zicht op mogelijke ontwikkelrichtingen van de lokale en regionale economie. Door trends snel te kunnen interpreteren kunnen we samen met onze partners sturen op maatregelen waardoor de gemeentelijke economie bestendig blijft meegroeien met de stad. Daar betrekken we samen met Rijk en RGA op regionale schaal de verstedelijkingsstrategie bij, om een polycentrische ontwikkeling in stad en regio te bevorderen, met de stad Groningen als zwaartepunt. Er wordt ingezet op het versterken van bestaande kernen zodat het veelzijdig en complementaire karakter van de regio behouden blijft. Dat betekent niet alleen extra woningen bouwen, maar juist ook investeren in werkgelegenheid om de woon-werkbalans te verbeteren. Zo verkennen we of in regionaal verband niet alleen in kwantitatieve zin het aanbod van bedrijventerreinen kunnen afstemmen, maar willen we ook samen kijken welk soort bedrijvigheid het best kan landen op welke plek en hoe we onze werklocaties inrichten. Om die reden pakken we de landschappelijke inrichting van de oostkant van de stad langs de A7 op samen met Gemeente Midden-Groningen.

Tot slot

In deze brief schetsten wij welke effecten we nu al waarnemen op de economie van onze gemeente, en hebben we aangegeven welke inzet we voeren om de economie en werkgelegenheid bestendig mee te laten groeien met het inwonertal van Groningen.

Concluderend zien we dat de maatregelen die worden getroffen om verspreiding van het coronavirus in te dammen geen eenduidig effect hebben op onze economie. Sommige branches komen ernstig onder druk te staan, andere profiteren juist. De ontwikkelingen rondom het coronavirus blijven uiterst onzeker. De mate waarin het richting het voorjaar van 2021 weer drukker wordt in de binnenstad valt nu niet te voorspellen. Ook is nu nog niet goed in beeld of en in welke mate de pandemie langdurige of zelfs structurele effecten zal hebben op het gebied van onder andere de werkgelegenheid en onze economie.

We moeten als gemeente niet in de spagaat terecht komen dat we op basis van corona-invloeden alleen korte termijnbeleid voeren. Juist nu wordt de noodzaak onderstreept om anticyclisch en structureel te investeren in het faciliteren van bestendige economische ontwikkeling. We houden onverminderd vast aan onze strategie van blijven investeren in het structureel versterken van ons economisch profiel en onze focus te houden op de lange termijn.

U kunt de komende periode de volgende zaken tegemoet zien:

- Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie als onderdeel van de vijf Meerjarenprogramma's Stadsontwikkeling (december 2020)
- Ruimtelijk economisch en economisch herstelplan naar aanleiding van COVID-19 (begin tweede kwartaal 2021)
- Toekomstperspectief detailhandel, horeca, overnachtingenmarkt (tweede kwartaal 2021)
- Actualisatie binnenstadsvisie (tweede kwartaal 2021)
- Vervolgbrief impact van corona op onze economie (voor zomer 2021)

Wij verwachten uw raad hiermee voor nu voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

burgemeester,
Koen Schuiling

secretaris,
Christien Bronda

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.